

REGIONÁLNE ASPEKTY PRÍJMOVEJ POLARIZÁCIE V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

Iveta Pauhofová, Ekonomický ústav Slovenskej akadémie vied, Bratislava,

Tomáš Želinský, Ekonomická fakulta Technickej univerzity v Košiciach

DOI: 10.18267/j.polek.1026

Úvod

Rámec skúmania regionálnych aspektov príjmovej polarizácie v Slovenskej republike zohľadňuje zmeny vo vonkajšom vývoji relevantných štruktúr a systému Európskej únie, ako aj historické súvislosti vývoja politických a národohospodárskych zmien v slovenskej ekonomike po roku 1989.

Z pohľadu súčasnej dlhovej krízy a jej postupnom pretavení do krízy spotreby a produkčných kapacít sú nastroľované viaceré otázky súvisiace s hľadaním spôsobov oživenia hospodárskeho rastu, pričom názory medzi krajinami ako postupovať, sa rôznia. Niektoré krajiny sa postavili za to, aby sa „zošňurovaný kompakť výdavkov“ eurozóny uvoľnil.

Hrubé zadĺženie domácností a finančných inštitúcií je v súčasnosti väčšie ako pred finančnou krízou. Dlhy štátov sa zásadne zvýšili v dôsledku sanácie bánk a poklesu daňových príjmov, vyplývajúceho z recesie. Európa zápasí s trendom starnutia populácie a súčasne s rastúcou mierou nezamestnanosti mladej generácie. Potreba práce klesá s aplikovaním nových technológií, podieľajúcich sa na raste konkurencieschopnosti európskych produkčných trhov.

Krajinám EÚ sa nedarí podstatnou mierou znížiť dlhové zaťaženie domácností tak, ako sa to napr. podarilo v USA, kde sa v pomerne krátkom období, aj napriek vysokej nezamestnanosti a takmer nulovému rastu miezd, rast spotreby udržal. Presadzovanie štrukturálnych reforiem na trhu práce a na produkčných trhoch v krajinách EÚ je zložitá a nie krátkodobá cesta, ktorá sa pravdepodobne nezaobíde bez reforiem procedúr oddlžovania. Rozhodovacie procesy na úrovni lídrov krajín EÚ sú komplikované sankčnými postupmi voči Rusku, ktoré majú širšie geopolitické a ekonomické súvislosti. Z dlhodobého pohľadu stoja pred krajinami EÚ požiadavky vysokých objemov financií pre adaptačné procesy spojené s dôsledkami nastupujúcich klimatických zmien. V kontexte týchto podmienok je situácia v krajinách EÚ komplikovanejšia, ako sa po prvých rokoch krízy predpokladalo, a príjmová polarizácia sa neprehlbuje iba v nových členských krajinách EÚ, ale tiež v západných ekonomikách.

Na svetových ekonomických fórach sa od roku 2013 naplno artikulujú viaceré ekonomické a spoločenské ohrozenia, medzi nimi rezonujú tie, ktoré vyplývajú z prehľbovania príjmovej polarizácie v globálnom svete, najmä aká je cena polarizácie príjmov. Fenomén polarizácie nie je nový, v predchádzajúcom období bol súčas-

ťou problematiky príjmových nerovností a chudoby, ktoré boli v centre pozornosti významných svetových inštitúcií, ako napr. Svetová banka a Medzinárodný menový fond. Do konca 90. rokov bola veľká časť projektov aj týchto inštitúcií orientovaná na možnosti konvergencie vývoja krajín a skupín krajín v dosahovaní hospodárskeho rastu a na znižovanie všetkých foriem chudoby. Série kríz v rôznych regiónoch sveta tak na úrovni krajín, ako aj skupín krajín, následne dokumentovali procesy viac, resp. len divergentného charakteru.

Súvislosti medzi príjmovou polarizáciou a štrukturálnymi reformami trhu práce a produkčných trhov je na Slovensku potrebné vnímať v kontexte uskutočnenej transformácie ekonomiky v zmysle liberalizácie, privatizácie a deregulácie na jednej strane a realizovaných politik (hospodárskej, odvetvových a sociálnej) v jednotlivých etapách prípravy a vstupu Slovenska do EÚ a eurozóny na strane druhej. Komplex súvislostí týchto procesov sa v plnej miere premietol do regionálnej úrovne hospodárskych štruktúr a života obyvateľov v krajoch a okresoch Slovenska, a to bez výraznejšej asistencie sanačných programov „nejakej“ regionálnej politiky. Malá, otvorená a tým i zraniteľná ekonomika Slovenska sa v období krízy naďalej orientuje primárne na vonkajší dopyt a menej pozornosti sa venuje formovaniu vnútorného dopytu, zvlášť na strane domácností. Konečná spotreba domácností, determinovaná disponibilnými príjmami obyvateľstva, nedosahuje želané parametre nielen v dôsledku stagnácie miezd, ale i zásadne diferencovaného vývoja stratifikácie pracovných príjmov, ktorý je odrazom istej deštrukcie hospodárskych štruktúr a plošne aplikovanej štátnej ingerencie v sociálnej oblasti v jednotlivých regiónoch Slovenska. Hľadanie prorastových faktorov na strane spotreby v ekonomike naráža na bariéry v štruktúre „slabej“ vnútroregionálnej ponuky na úrovni podnikov a služieb, sprevádzané vysokou mierou dlhodobej nezamestnanosti vo významnej časti krajov Slovenska. „Vankúš“ v podobe úspor, ktorý svojou veľkosťou ešte stále chráni domácnosti v západných ekonomikách, extrémne veľká časť slovenských domácností nemá (pozri napr. Senaj a Zavadil, 2012). Úspory domácností sú vytvárané z nízkej úrovne dôchodkov a majú slúžiť predovšetkým na preklenutie mimoriadnych a neočakávaných udalostí.

Štáť je orientovaná na popis a analýzu regionálnych charakteristík príjmovej polarizácie v regiónoch Slovenska. Cieľom je analyzovať pokrízový vývoj príjmov na Slovensku s dôrazom na jeho priestorové súvislosti, a to na agregovanej (okresnej/krajskej) a individuálnej úrovni.

Ambíciou je názorne prezentovať vývoj a súčasný stav v oblasti príjmov, ktorý je zásadným obmedzením tak z pohľadu možností súčasného rastu spotreby, ako aj spotreby budúcej, tiež z úrovne koncepcie striebornej ekonomiky, ktorá počíta s výraznejšou účasťou strieborných¹ na celkovej spotrebe.

---

1 Obyvateľstvo viac ako 50 ročné.

1. Východiská, zdroje údajov a použité metódy

O vážnosti problému rozdeľovania príjmov a s ním spojenými problémami príjmových nerovností a chudoby vo svete nasvedčuje aj množstvo vedeckých publikácií, ktoré vznikali v nedávnom období. Zo zahraničných príkladov možno uviesť diskusiu medzi Alvaredom, Atkinsonom, Pikettym a Saezom (2013) kritizujúcimi koncentráciu príjmov u jedného percenta obyvateľstva a Mankiwom (2013), ktorý to naopak obhajuje. Pozornosť je venovaná aj problematike extrémnych rozdielov v mzdách (pozri napr. Bell a van Reenen, 2013; Bivens a Mishel, 2013; Kaplan a Rauh, 2013).

Téma významným spôsobom rezonuje aj v prácach slovenských a českých autorov, ktorí sa venujú problematike rozdeľovania príjmov, a to napr. zo štatistického hľadiska (Malá, 2013), z pohľadu príjmovej diferenciacie medzi mužmi a ženami (Tartaľová a Sovičová, 2013), iní sa zaoberajú vzťahom medzi výdavkami a príjmami domácností (Vojtková a Labudová, 2010), osobitosťami vývoja štruktúry príjmov (Morvay, 2013), súvislostiam príjmovej stratifikácie (Pauhofová a Martinák, 2014) a osobitosťiam príjmov strieborných (Pauhofová a Páleník, 2013; Fiala a Langhamrová, 2013), príp. dopadmi zmien DPH na reálne príjmy (Dušek a Jánský, 2012). Veľká pozornosť je venovaná aj problematike miezd ako jedného z druhov príjmov, pričom autori sa zaoberajú témami ako štatistické modelovanie miezd (Marek, 2010; Bílková, 2012, 2013; Bartošová a Longford, 2014), hľadanie faktorov determinujúcich výšku miezd (Gottvald a Rievajová, 2013), príp. špecifický dôraz je kladený na faktory jedného percenta najvyšších miezd (Pacáková, Linda a Sipková, 2012), vzťahy medzi priemernými mzdami a produktivitou práce (Zdeněk a Střeľček, 2012), rodový rozmer odmeňovania (Mysíková, 2012). Rozdeľovanie príjmov je v úzkom vzťahu k chudobe a slovenskí a českí autori sa v období niekoľkých posledných rokov zaoberali napr. vzťahmi medzi príjmovou chudobou a ekonomickým rastom (Domonkos, Jánošová a Ostrihoň, 2013), faktormi príjmovej chudoby (Bartošová a Forbelská, 2013). Okrem spomínaného a v praxi najčastejšie analyzovaného príjmového konceptu chudoby sa autori venujú aj konceptom ako materiálna deprivácia (Řezanková a Želinský, 2014; Želinský, 2010a, 2010b), subjektívny pohľad na chudobu a blahobyt (Večerník, 2012, 2014), energetická chudoba (Gerbery a Filčák, 2014), príp. chudoba je analyzovaná ako viacrozmerový fenomén (Labudová, Vojtková a Linda, 2010; Řezanková a Löster, 2013). Uvedené štúdie sú založené spravidla na údajoch z výberových zisťovaní. Táto stať nadväzuje na štúdie založené na individuálnych údajoch zo Sociálnej poisťovne (pozri napr. Pauhofová, 2010; Pauhofová, 2012 a i.), t. j. základný súbor z administratívneho zdroja dát. Dôležitými východiskami z aspektu širšieho prístupu k polarizovaniu príjmov sú publikácie Freelandovej (2013), Milanovica (2007), Pauhofovej, Staněka a Volnera (2013).

Analýzy v stati sú založené na individuálnych údajoch z administratívneho zdroja informácií (Sociálna poisťovňa SR) za obdobie rokov 2005–2013. Predmetom skúmania sú pracovné príjmy podľa § 5 zákona č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov v znení neskorších predpisov (v členení na 1. príjmy na základe pracovnej zmluvy a 2. príjmy a základe dohôd o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru) a starobné

dôchodky v zmysle § 65 a nasl. zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov². Za každú osobu sú do úvahy brané hrubé nominálne príjmy spriemerované vzhľadom na počet aktívnych mesiacov, t. j. priemerné mesačné príjmy za príslušný kalendárny rok. Súčasťou analýz sú tiež čisté príjmy obyvateľstva (vrátane dávok v hmotnej núdzi z administratívnych údajov Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny SR), ktoré sú skúmané podľa vekových kategórií, s ťažiskom na osoby viac ako 50 ročné v troch kategóriách: 50–64 roční, 65–79 roční a osoby nad 80 rokov. V analýzach nie sú zohľadnené osoby s kombinovanými príjmami. Ročne ide o bázu údajov za približne 3,7 milióna obyvateľov.

Vzhľadom na charakter údajov (výrazne špicaté a zošíkmené rozdelenie) z popisných štatistík uvádzame vo výstupoch vybrané kvantily hodnôt (s dôrazom na mediány), mediánovú absolútnu odchýlku, resp. absolútnu odchýlku okolo mediánu (Hampel, 1974; Huber, 1981), a Giniho koeficient.

Na určenie stupňa priestorovej polarizácie príjmov (za jednotky sú považované okresy Slovenska, t. j. lokálna úroveň LAU-1) budeme v súlade s Arbiom (2001) používať jednoduchú mieru priestorovej autokorelácie – *Moranov I koeficient priestorovej autokorelácie* (Moran, 1950; Cliff a Ord, 1981), ktorý podľa Arbiu (2001, s. 280) zachytáva polarizáciu ako jeden z aspektov priestorovej koncentrácie. Moranov I koeficient môže nadobúdať hodnoty z intervalu $[-1; 1]$ ³, pričom hodnoty blízke $k + 1$ indikujú vysoký stupeň priestorovej polarizácie. Matica priestorových váh použitá v odhade Moranovho I koeficientu je v súlade s LeSageom a Fischerom (2008) riadkovo-štandardizovaná a založená na metóde najbližšieho suseda ($k = 6$).

Všetky analýzy a mapové výstupy boli realizované v prostredí softvéru *R* (R Core Team, 2013) s použitím knižníc *rgdal* (Bivand, Keitt a Rowlingson, 2014), *spdep* (Bivand, 2014), *maptools* (Bivand a Lewin-Koh, 2014) a *ineq* (Zeileis, 2013).

Z metodického hľadiska je zámerom v problematike príjmovej polarizácie prispieť a postupne v ďalších prácach odkrývať zásadné regionálne proporcie odvetvových bariér, ktoré limitujú rast vnútroregionálnej (domácej) konečnej spotreby obyvateľstva (domácností) na jednej strane a formovania adekvátnej domácej ponuky podnikov v regiónoch na strane druhej. Ide o snahu zvýrazniť potrebu väčšej orientácie na formovanie domáceho dopytu tak na strane domácností, ako aj podnikov v regiónoch, zvlášť v súčasných podmienkach krízy.

-
- 2 Uvedená databáza obsahuje pracovné príjmy (príjmy zamestnancov, príjmy z dohôd, príjmy živnostníkov), všetky dôchodky a dávky zo Sociálnej poisťovne (vrátane dávok v nezamestnanosti, detské prídavky, starobné dôchodky, ap.) a dávky v hmotnej núdzi. čo v sledovanom období predstavuje cca 90 % pozorovaní.
  - 3 Za určitých podmienok môže Moranov I koeficient nadobúdať hodnoty mimo uvedeného intervalu, pozri napr. de Jong, Sprenger a van Veen (1984).

2. Výsledky analýz príjmovej polarizácie

Základný pohľad na vývoj príjmovej situácie slovenského obyvateľstva pred a počas krízového obdobia poskytuje tabuľka 1. Možno registrovať, že tak úroveň príjmov aktívnych, ako aj osôb 50–64 ročných upozorňuje na blížiace sa problémy s generovaním budúcich starobných dôchodkov na porovnateľnej úrovni so súčasnými. Trend starnutia sa slovenskej populácie dotýka v porovnaní s obyvateľstvom v starých členských krajinách EÚ s posunom približne 10 rokov. Vo väzbe na súčasnú úroveň a stagnáciu miezd je v tejto súvislosti možné počítať s vážnymi problémami v naplňaní fondov sociálneho zabezpečenia už v krátkodobom časovom horizonte. Navyše, ako ukazujú prírastky čistých príjmov, manévrovací priestor pre spotrebu sa v sledovanom období zmenil len minimálne.

Tabuľka 1

Vývoj čistých príjmov obyvateľstva na Slovensku (EUR/mes., s. c. 2013)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Spolu	418	430	458	473	486	501	504	510	514
Predaktívni	257	264	283	296	279	276	270	267	256
Aktívni	491	502	539	551	552	566	569	573	577
50–64 roční	439	454	476	494	524	543	552	559	560
65–79 roční	316	329	347	358	396	416	421	436	447
80+ roční	302	315	335	342	372	384	379	384	394

Poznámka: Do čistých príjmov sú zarátané čisté pracovné príjmy (príjmy zamestnancov, príjmy z dohôd, príjmy živnostníkov, všetko očistené o odvody a dane), všetky dôchodky a dávky zo Sociálnej poisťovne (vrátane dávok v nezamestnanosti, detské prídavky, starobné dôchodky ap.) a dávky v hmotnej núdzi (Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny).

Zdroj: Sociálna poisťovňa (vlastné spracovanie)

Podstatnou zložkou čistých príjmov obyvateľstva sú príjmy pracovné. Pozornosť je preto orientovaná na analýzy ich charakteristík. Prvou je charakteristika rozdelenia nominálnych hrubých miezd.

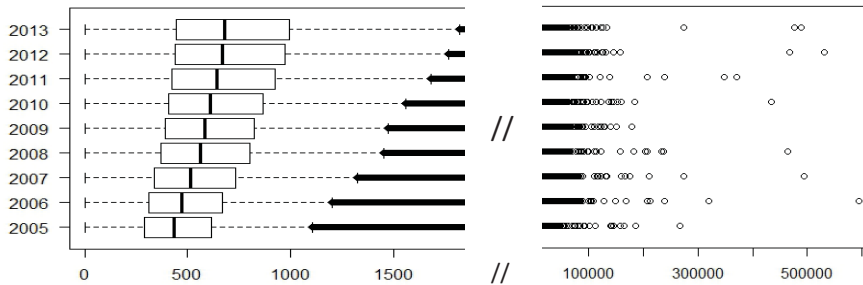
2.1 Rozdelenie nominálnych miezd v SR

Pre zvýšenie názornosti výsledkov je rozdelenie nominálnych hrubých miezd prezentované boxplotmi (krabicovými grafmi)⁴ na obrázku 1. Z obrázku sú zrejme viaceré

4 Lavá strana obdĺžnika krabicového grafu na obrázku 1 zobrazuje dolný kvartil, pravá strana horný kvartil a vertikálna úsečka vnútri obdĺžnika medián. Horizontálne strany obdĺžnika sú grafickým znázornením kvartilového rozpätia charakterizujúceho variabilitu hodnôt. Prerušovaná úsečka vychádzajúca z ľavej strany obdĺžnika sa začína v minimálnej zistenej hodnote a úsečka vychádzajúca z pravej strany obdĺžnika končí v hodnote 1,5-násobku kvartilového rozpätia. Vyššie hodnoty sú odľahlé pozorovania a sú uvedené ako samostatné body (ktoré spočiatku vizuálne splývajú do tučnej neprerušovanej čiary).

dôležité informácie o tvare rozdelenia miezd a o jeho zmenách v čase. Kvartilové rozpätie je relatívne malé (rozdiel medzi horným a dolným kvartilom nominálnych hrubých miezd v roku 2005 predstavoval 326 eur/mes., v roku 2013 to bolo 552 eur/mes.) v porovnaní s variačným rozpätím, pričom maximálne hodnoty sa pohybujú na úrovni okolo 500 000 eur/mes. Uvedené skutočnosti nasvedčujú tomu, že ide o silne pozitívne zošikmené rozdelenie.

Obrázok 1
Box-ploty rozdelení nominálnych hrubých miezd v SR (EUR/mes.)

Zdroj: Sociálna poisťovňa (vlastné spracovanie)

S cieľom poskytnúť detailnejší popis rozdelenia miezd, v tabuľke 2 sú uvedené základné charakteristiky (dolný a horný kvartil, medián, mediánová absolútna odchýlka a Gini koeficient).

Tabuľka 2
Vybrané charakteristiky rozdelenia nominálnych hrubých miezd v SR (EUR/mes.)

Rok	Dolný kvartil	Medián	Horný kvartil	Odchýlka*	Gini
2005	290	435	616	235	0,370
2006	313	471	669	256	0,374
2007	338	513	733	281	0,373
2008	369	563	803	313	0,374
2009	391	582	825	312	0,365
2010	408	610	868	328	0,364
2011	423	642	927	359	0,381
2012	440	668	971	378	0,388
2013	443	681	995	392	0,383

Poznámka: * mediánová absolútna odchýlka

Zdroj: Sociálna poisťovňa (vlastné spracovanie)

Z uvedených charakteristík vyplýva, že v sledovanom období dochádza k nárastu variability miezd (v roku 2005 predstavovala odchýlka 54 % mediánu, do roku 2013

došlo k nárastu na 57,6 % mediánu) a zároveň k spomaleniu medziročného tempa rastu mediánu miezd (z úrovne cca 8–10 % v rokoch 2005–2008 na úroveň cca 2–5 % v rokoch 2009–2013). Nerovnosť rozdeľovania príjmov meranú Giniho koeficientom možno považovať za relatívne stabilnú, na úrovni 0,37–0,38 (k miernejším výkyvom došlo v rokoch 2009–2010, kedy sa hodnoty znížili cca o jednu stotinu a následne sa zvýšili o cca dve stotiny⁵).

2.2 Vývoj mediánov nominálnych hrubých miezd v regiónoch SR

V transformačnom procese v čase dochádzalo k významným zmenám v hospodárskej štruktúre jednotlivých regiónov Slovenska. Nejde len o zánik odvetví, ktoré neboli dostatočne konkurencieschopné, ale tiež o prepad tých, ktoré mohli zohrávať dôležitú úlohu v rámci formovania vnútroregionálneho dopytu. Má sa na mysli pôdohospodárstvo, turizmus a niektoré odbory spracovateľského priemyslu, ktoré prirodzene udržiavali regionálnu zamestnanosť a predstavovali istú úroveň regionálnej ponuky na strane podnikov a spotrebiteľského dopytu na strane obyvateľstva. Slovensko je predovšetkým vidiecka krajina, s prakticky iba dvoma významnejšími pólami rozvoja – Bratislavou a Košicami. Zmeny transformačného charakteru dostatočne nezohľadňovali nevyhnutnosť udržania potenciálne dobrých vnútroregionálnych väzieb z aspektu zamestnanosti a s tým spojenou úrovňou príjmov vidieckeho obyvateľstva. Navyše diverzifikácia poľnohospodárstva nespĺnila očakávania, hospodárska a agrárna politika sa zamerali viac na vonkajší odbytový priestor, ako na podporu domácich regionálnych trhov a vnímanie vidieckeho priestoru ako komplexného systému obsahujúceho viac aktivít národohospodárskeho významu. Výsledkom bol výraznejší prepad miezd a celkových príjmov obyvateľstva vo vidieckom priestore než v mestách. O výrazných rozdieloch v mzdách medzi mestským a vidieckym obyvateľstvom vypovedá tabuľka 3, z ktorej je zrejmé, že stredná úroveň miezd vidieckeho obyvateľstva dosahuje cca 86–87 % úrovne miezd mestského obyvateľstva.

Efekty transformačného procesu, ako aj dopady krízových podmienok, sa premietli v prehlbovaní rozdielov v mzdovej úrovni medzi jednotlivými regiónmi Slovenska. Tam, kde sa z hospodárskej štruktúry „vytratil“ odvetvia zamestnávajúce veľkú časť obyvateľstva, ktoré predtým opustilo poľnohospodársku výrobu a delimitované pridružené výroby, nastúpila nezamestnanosť a nové pracovné miesta často získavali mzdovo menej nároční a nízko kvalifikovaní migranti z krajín na východ od nášho územia. V predmetnej oblasti k problémovému Prešovskému kraju sa priradil najskôr kraj Košický a s postupujúcou krízou i kraj Banskobystrický. Okrem rastúcej miery nezamestnanosti sa najpálčivejším problémom stáva dlhodobá nezamestnanosť. V súčasnosti sa odкрývajú štrukturálne problémy nezamestnanosti aj v Trenčianskom, Nitrianskom kraji a dokonca i v kraji Žilinskom. Pohľad na vývoj dlhodobej nezamestnanosti poskytuje tabuľka 4.

5 Vzhľadom na skutočnosť, že údaje v databáze predstavujú základný súbor, nemá zmysel zamýšľať sa, či tieto zmeny možno považovať za štatisticky významné.

Tabuľka 2

Mediány nominálnych hrubých miezd v SR v členení mesto/vidiek (EUR/mes.)

Rok	Spolu		Mesto		Vidiak	
		( )		( )		( )
2005	435	(235)	462	(256)	397	(199)
2006	471	(256)	499	(279)	427	(217)
2007	513	(281)	546	(308)	470	(240)
2008	563	(313)	600	(339)	515	(269)
2009	582	(312)	618	(340)	535	(266)
2010	610	(328)	646	(360)	560	(279)
2011	642	(359)	680	(390)	594	(310)
2012	668	(378)	711	(411)	618	(324)
2013	681	(392)	725	(427)	632	(334)

Poznámka: mediánová absolútna odchýlka v zátvorkách

Zdroj: Sociálna poisťovňa (vlastné spracovanie)

Tabuľka 4

Dlhodobá nezamestnanosť v SR (v %)

Kraj	2005		2008		2010		2011		2012		2013	
	DN	> 4	DN	> 4	DN	> 4	DN	> 4	DN	> 4	DN	> 4
Bratislavský (BA)	21,6	3,2	17,1	3,6	23,9	1,7	25,0	1,7	31,3	2,5	33,8	3,7
Trnavský (TT)	38,8	11,0	27,5	11,9	35,0	5,4	33,9	4,8	38,6	6,0	39,4	7,7
Trenčiansky (TN)	36,9	9,2	29,0	11,7	38,0	6,0	37,3	5,9	40,6	6,9	44,4	10,1
Nitriansky (NR)	52,5	19,6	38,9	19,4	45,1	11,0	43,3	9,8	46,9	10,8	50,2	14,1
Žilinský (ZA)	42,2	11,8	34,8	16,2	40,2	8,5	38,3	8,0	42,8	8,8	45,5	11,3
Banskobystrický (BB)	56,9	21,6	52,9	27,7	58,5	21,5	56,4	21,5	58,0	22,7	61,8	27,0
Prešovský (PO)	55,5	21,2	46,8	22,9	54,7	17,0	53,4	17,3	56,4	19,3	61,1	24,0
Košický (KE)	58,5	21,7	49,1	24,9	54,7	18,5	54,7	18,2	57,5	20,2	60,9	24,0
SR	51,2	18,1	43,3	21,2	48,4	14,0	47,2	13,6	50,3	15,0	53,6	18,4

Poznámka: * DN = podiel dlhodobo nezamestnaných na celkovej evidovanej nezamestnanosti

** > 4 = podiel uchádzačov o zamestnanie evidovaných v evidencii nezamestnanosti po dobu viac ako 4 roky na celkovej evidovanej nezamestnanosti

Zdroj: Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny

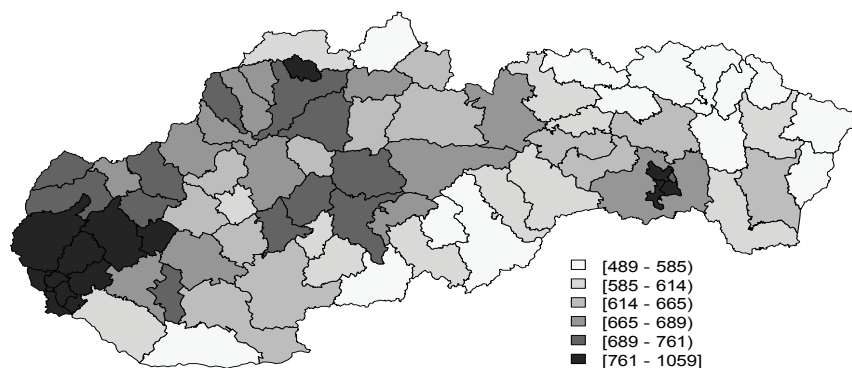
Čo sa týka priestorovej distribúcie miezd na Slovensku, z obrázku 2 je zrejmé, že najnižšia úroveň miezd je z pohľadu LAU-1 na východnom Slovensku (s výnimkou mesta Košice a okolia), na juhu stredného Slovenska a čiastočne aj na juhu západného Slovenska. Ide o okresy s dlhodobo najvyššími mierami nezamestnanosti a nižšej úrovne dosiahnutého vzdelania, čo významne prispieva k nízkej mzdovej úrovni. V prípade východného Slovenska ide tiež o okresy s výraznou váhou rómskej populácie (Mušinka *et al.*, 2014), ktorá sa signifikantne podieľa na dlhodobej nezamestnanosti.

nosti, jej pracovné návyky nemajú fixný charakter a pre existujúcu zamestnanosť sú typické mimoriadne nízke úrovne miezd. Naopak, najvyššia úroveň miezd je charakteristická pre západné Slovensko (predovšetkým Bratislavský kraj a severné okresy západného Slovenska). Bratislavský kraj je sídlom hlavného mesta krajiny (ktoré je zároveň ekonomickým centrom so sídlami veľkých podnikov a firiem), čomu je možné pripísať vyššiu úroveň miezd, typickú pre centrá väčšiny krajín. Podstatnou je aj blízkosť a prepojenie dopravných štruktúr na Viedeň, Budapešť, Brno a Prahu, čím je vytvorený priestor pre viac podnikateľských zámerov a ich realizáciu ako na východe, či v strede krajiny.

Obrázok 2

Mediány hrubých miezd v SR na úrovni LAU-1 v roku 2013 (EUR/mes.)

Zdroj: Sociálna poisťovňa (vlastné spracovanie)

Rozdelenie miezd na obrázku 2 naznačuje relatívne silný stupeň priestorovej polarizácie miezd, čo potvrdzujú výsledky v tabuľke 5, nakoľko priestorová polarizácia meraná Moranovým koeficientom sa na Slovensku pohybuje na úrovni cca 0,73. V čase dochádza k miernemu nárastu priestorovej polarizácie miezd, pričom výraznejší rast je zaznamenaný u mestského obyvateľstva (z hodnoty 0,65 v roku 2005 na hodnotu 0,71 v roku 2013).

Tabuľka 5

Priestorová polarizácia nominálnych hrubých miezd v SR meraná Moranovým koeficientom priestorovej autokorelácie

Rok	Spolu	Mesto	Vidiak
2005	0,72	0,65	0,56
2006	0,72	0,67	0,56
2007	0,72	0,66	0,61
2008	0,74	0,69	0,59
2009	0,73	0,69	0,58
2010	0,73	0,69	0,56
2011	0,73	0,68	0,59
2012	0,75	0,70	0,58
2013	0,74	0,71	0,57

Zdroj: Sociálna poisťovňa (vlastné spracovanie)

O nepriaznivom vývoji príjmovej situácie na Slovensku vypovedá aj tabuľka 6, v ktorej sú uvedené podiely osôb, u ktorých došlo k zníženiu nominálnej mzdy, k zvýšeniu nominálnej mzdy a priemerná ročná zmena. Z pohľadu tohto ukazovateľa možno za najkritickejší považovať rok 2009, kedy v porovnaní s rokom 2008 došlo k absolútnemu zníženiu nominálnej mzdy u cca 42 % osôb (v obdobiach rokov 2005–2008 dochádzalo k znižovaniu nominálnej mzdy u výrazne nižšieho podielu osôb – cca 20 %). Po roku 2009 je prepad miezd zaznamenaný u približne tretiny osôb, čo je v porovnaní s predkrízovým obdobím približne o polovicu viac. Pre Slovensko je charakteristický dopad spojený s krízou s posunom 1–1,5 roka oproti západným ekonomikám.

Tabuľka 6

Percentuálny podiel osôb, u ktorých došlo k zníženiu, resp. zvýšeniu, nominálnej hrubej mzdy

Obdobie	Spolu			Mesto			Vidiak		
	↓	↑	∅	↓	↑	∅	↓	↑	∅
2006/2005	21,2	78,5	7,5	20,9	78,8	7,6	21,9	77,9	7,5
2007/2006	19,0	80,8	9,0	18,9	80,9	8,9	19,3	80,5	9,2
2008/2007	21,9	77,8	7,7	21,7	78,1	7,7	22,2	77,6	7,8
2009/2008	42,3	57,7	2,2	41,3	58,7	2,4	43,3	56,7	2,0
2010/2009	32,7	67,1	3,5	32,8	67,0	3,4	32,7	67,2	3,6
2011/2010	29,4	70,3	4,1	29,6	70,1	4,0	29,3	70,4	4,2
2012/2011	32,2	67,4	3,3	31,8	67,8	3,3	32,8	66,8	3,2
2013/2012	33,7	65,9	3,1	33,8	65,8	3,1	33,4	66,2	3,2

Poznámka: ↓: zníženie mzdy; ↑: zvýšenie mzdy; ∅: stredná (mediánová) zmena (v %)

Zdroj: Sociálna poisťovňa (vlastné spracovanie)

Dôvodom je veľký podiel vývozu do krajín EÚ na báze subdodávateľských väzieb, ktoré sa začali významnejšie zužovať až rok po naštartovaní krízy, a menší podiel toxických produktov v rámci finančného sektora v SR. S redukciou výrobných kapacít súvisel rast nezamestnanosti a prechod na pracovné úväzky pri celkovom nižšom ohodnotení práce, s cieľom zachovať niektoré pracovné miesta, na čom musela participovať i štátna podpora pre vybrané podniky. Významnou mierou sa na mzdovom vývoji podieľalo zhoršovanie situácie v oblasti verejných financií a ich nízka produktivita.

Čo sa týka zvýšenia nominálnych hrubých miezd, do roku 2008 dochádzalo k zvyšovaniu miezd u takmer 80% osôb, v roku 2009 došlo oproti roku 2008 k zvýšeniu miezd u necelých 58% osôb, pričom medián medziročnej zmeny predstavoval len 2,2 % (v predkrízovom období to bolo 7,5–9 %). Porovnaním miezd mestského a vidieckeho obyvateľstva dochádzame opäť k zisteniam, ktoré sú v neprospech vidieckeho obyvateľstva, nakoľko podiel osôb, u ktorých došlo k zníženiu nominálnych miezd bol vo vidieckych sídlach vyšší ako v mestských a naopak, podiel osôb, u ktorých došlo k zníženiu nominálnych miezd, bol vo vidieckych sídlach vyšší ako v mestských sídlach. Stredná úroveň medziročnej zmeny nominálnych príjmov bola u vidieckeho obyvateľstva mierne vyššia ako u mestského obyvateľstva, čo do istej miery môže súvisieť s procesom suburbanizácie (pozri napr. Repaská, 2013). Pre hospodárske aktivity vo vidieckom priestore absentoval rámec nastavenia adekvátnych podporných nástrojov štátu a politiky sa skôr spoliehali na programy súvisiace s účasťou štrukturálnych fondov EÚ pre poľnohospodárstvo a lesné hospodárstvo, v určitej miere i s rozvojom vidieka.⁶

Podrobnejší pohľad na podiely osôb, u ktorých došlo k zvýšeniu/zníženiu hrubej nominálnej mzdy, ponúka tabuľka 7 s regionálnym priemetom. Prepád miezd v roku 2009 v porovnaní s rokom 2008 sa najvýraznejšie prejavil v Trenčianskom kraji, kde k poklesu nominálnych miezd došlo v prípade 46 % osôb (v období 2008/2007 to bolo „len“ 21,6 %) a k nárastu nominálnych miezd došlo u 54 % osôb (v období 2008/2007 to bolo 75 %).

Vývoj v tabuľke 7 prispieva k tvrdeniam o diferencovanom vývoji v krajoch Slovenska z pohľadu formovania miezd, štrukturálnych problémov zamestnanosti a dlhodobej nezamestnanosti. Po roku 2012 sa vplyv krízy zosilnil a premietol vo zvýšenom percentuálnom náraste za osoby, u ktorých došlo k poklesu miezd vo všetkých krajoch SR, vrátane Bratislavského kraja. Naopak, znížilo sa percentuálne zastúpenie osôb, u ktorých došlo k zvýšeniu hrubej mzdy. V tejto súvislosti a z pohľadu regionálnych mediánov hrubých miezd je situácia zvlášť kritická vo väčšine okresov Prešovského, Košického a Banskobystrického kraja. Pokles už tak mimoriadne nízkych miezd bude vytvárať vážne obmedzenia regionálnej spotreby na jednej strane a prispeje k zvyšovaniu rizika chudoby a rastu nárokov na zväčšovanie sociálnej záchranej siete na strane štátu.

---

6 Pre jednotlivé sektorové operačné programy bolo charakteristické časté dodatočné realokovanie financií v rámci opatrení.

Tabuľka 7

Percentuálny podiel osôb, u ktorých došlo k zníženiu, resp. zvýšeniu, nominálnej hrubej mzdy podľa krajov SR

Zmena	Obdobie	Kraj							
		BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
Nárast mzdy	2006/2005	77,3	79,7	78,1	78,4	79,5	78,8	77,5	79,5
	2007/2006	79,3	81,8	80,8	80,7	81,8	81,2	80,3	81,4
	2008/2007	77,0	78,3	78,3	77,9	79,3	78,0	77,9	77,0
	2009/2008	61,5	57,5	54,0	58,3	56,8	58,7	59,3	57,0
	2010/2009	64,6	66,3	68,1	66,3	68,5	68,3	65,4	69,7
	2011/2010	69,5	71,5	71,6	71,0	70,1	70,4	69,3	68,1
	2012/2011	68,8	67,2	66,5	68,1	66,0	67,0	66,3	69,1
	2013/2012	62,7	66,5	66,4	66,0	66,9	66,0	66,1	67,7
Pokles mzdy	2006/2005	22,2	19,9	21,6	21,3	20,3	20,9	22,3	20,2
	2007/2006	20,3	17,9	19,1	19,1	18,0	18,6	19,5	18,4
	2008/2007	22,6	21,5	21,6	21,8	20,6	21,8	21,9	22,8
	2009/2008	38,5	42,5	46,0	41,7	43,2	41,3	40,7	43,0
	2010/2009	35,2	33,5	31,8	33,5	31,4	31,6	34,5	30,1
	2011/2010	30,0	28,1	28,1	28,7	29,7	29,3	30,4	31,5
	2012/2011	30,6	32,3	33,2	31,6	33,7	32,6	33,2	30,6
	2013/2012	36,6	33,0	33,2	33,6	32,8	33,6	33,5	32,0

Označenie krajov: BA – Bratislavský, TT – Trnavský, TN – Trenčiansky, NR – Nitriansky, ZA – Žilinský, BB – Banskobystrický, PO – Prešovský, KE – Košický

Zdroj: Sociálna poisťovňa (vlastné spracovanie)

2.3 Väzba príjmovej polarizácie a spotreby „strieborných“

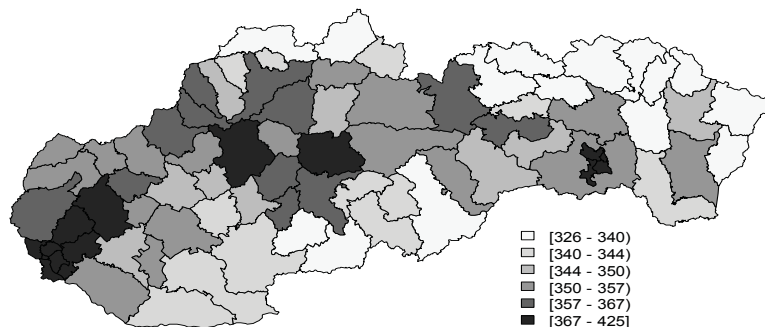
Z pohľadu tak budúcej spotreby obyvateľstva, ako aj úrovne starobných dôchodkov sú primárnymi pracovné príjmy, ktorých vývoju bola v stati venovaná doterajšia pozornosť. V súvislosti s problémami oživenia ekonomického rastu a jeho udržateľnosti sa diskutuje realizovanie prorastových faktorov v ekonomike, ktoré sa očakávajú aj vo väzbe na koncepciu striebornej ekonomiky⁷ (Pauhofová a Páleník,

7 Názov strieborná ekonomika vychádza zo šedivenia vlasov starnúcej populácie a voľne by sa dala definovať ako potenciál, ktorý predstavujú inovatívne produkty a služby vyvinuté pre zvyšovanie kvality života v narastajúcom veku. Pod striebornou ekonomikou sa rozumie adaptácia ekonomiky na budúce potreby rastúceho počtu ľudí starších ako 50 rokov. Ďalšia definícia hovorí: „Strieborná ekonomika je produkcia, ktorá ovplyvňuje a uspokojuje dopyt staršej časti obyvateľstva. Sprievodným javom tohto trendu môže byť zmena spotrebiteľského správania, resp. zmena veľkosti trhu spotrebiteľov v určitých vekových kohortách“ (Páleník a kolektív, 2012).

2013). Táto vychádza z rastúceho objemu spotreby na strane strieborných, ktorých počet v dôsledku trendu starnutia v krajinách EÚ stúpa. Konceptia bola vypracovaná v období 90. rokov 20. storočia, a teda vychádza z podmienok formovania tak miezd, starobných dôchodkov, ako aj z celkového vývoja segmentu spotrebiteľského trhu seniorov v krajinách starej 15-tyky (Páleník a kolektív, 2012). Avšak medzi starými a novými členskými krajinami nie sú iba diferencie v demografickej etape starnutia populácie, t.j., že v nových členských krajinách sa nástup silných ročníkov seniorov očakáva až o 10 či 15 rokov. Signifikantne rozdielnou je aj úroveň súčasných starobných dôchodkov medzi dotknutými skupinami krajín, ako aj diferencovaná úroveň pracovných príjmov a disponibilných úspor, ktoré môžu byť na spotrebiteľskom trhu použité. Realizácia koncepcie striebornej ekonomiky je teda v slovenských podmienkach možná len na strane výroby tovarov a poskytovania služieb, ktoré budú reagovať skôr na dostatočne veľký dopyt strieborných v krajinách EÚ s vysokými starobnými dôchodkami súčasnými i budúci. Očakávať, že slovenskí strieborní budú z pohľadu svojho potenciálneho dopytu, teda úrovňou a celkovým objemom starobných dôchodkov cieľovou vyvolenou skupinou, prinášajúcou dnes i v budúcnosti zásadne zvýšené prírastky na strane spotreby, je mylné. Uvedené možno zhrnúť nasledovne: Súčasná úroveň pracovných (a podnikateľských) príjmov na Slovensku determinuje úroveň starobného dôchodku v budúcnosti tak, že s ohľadom na mimoriadne nízku úroveň príjmov pracovných možno predpokladať relatívne nízku úroveň starobných dôchodkov. Z toho dôvodu uvádzame priestorové rozloženie strednej úrovne starobných dôchodkov na Slovensku v roku 2013. Z obrázku 3 je zrejmé, že podobne ako hrubé mzdy aj dôchodky vykazujú vysoký stupeň priestorovej polarizácie (Moranov koeficient priestorovej polarizácie sa v období rokov 2005–2013 pohybuje na úrovni 0,65–0,68) a údaje o starobných dôchodkoch sú silne pozitívne korelované s nominálnymi hrubými mzdami (Pearsonov koeficient korelácie, upravený o priestorovú autokoreláciu, medzi strednou úrovňou miezd a starobných dôchodkov v okresoch SR je na úrovni 0,9). Z nasledujúcej mapy je evidentné, že súčasná úroveň mediánov starobných dôchodkov je najnižšia takmer u všetkých okresov Prešovského kraja a za nimi nasledujú okresy kraja Banskobystrického.

Obrázok 3

Mediány starobných dôchodkov v SR na úrovni LAU-1 v roku 2013 (EUR/mes.)

Zdroj: Sociálna poisťovňa (vlastné spracovanie)

Príspevkom k úvahám o súčasnej a budúcej potenciálnej spotrebe strieborných pri detailnejšom zohľadnení príjmov strieborných v ich vnútornej vekovej štruktúre je i tabuľka 8, ktorá poskytuje informácie o stratifikácii čistých príjmov strieborných podľa vekových kategórií v jednotlivých krajoch Slovenska v roku 2013.

Údaje v tabuľke 8 dokumentujú, že i z pohľadu čistých príjmov strieborných je najproblémovjším Prešovský kraj, v ktorom žije s príjmom do 300 eur až 23,3% obyvateľov vo veku 50–64 rokov a do 500 eur až 66,5% obyvateľov tejto vekovej kategórie. Ide o vekovú hranicu, pre ktorú sú charakteristické naakumulované pracovné skúsenosti, spravidla ohodnotené vyššou mzdovou úrovňou, ktorá je zásadnou pre výpočet základu starobného dôchodku. Tabuľka uvádza nepriaznivú situáciu v tejto oblasti i v ďalších krajoch SR. Z tohto pohľadu je potom manévrovací priestor pre budúcu spotrebu v segmente seniorov mimoriadne zúžený. Prispievajú k tomu i údaje za ďalšie vekové kategórie, kde s výnimkou Bratislavského a Trnavského kraja je možné počítať v najbližšom období iba s malým posunom v spotrebiteľskom dopyte v krajoch: Prešovskom, Nitrianskom⁸ a Banskobystrickom.

Tabuľka 8

Rozdelenie čistých príjmov strieborných v krajoch Slovenska roku 2013 (v %)

Príjem v euro	< 300			[300 ; 500]			[500 ; 1 000]			> 1 000		
	50–64	65–79	80+	50–64	65–79	80+	50–64	65–79	80+	50–64	65–79	80+
BA	11,1	7,2	7,4	30,8	56,8	73,9	39,0	29,2	18,2	19,2	6,9	0,53
TT	18,6	12,8	14,9	39,3	69,8	81,0	33,8	15,8	4,0	8,4	1,6	0,05
TN	16,8	10,0	10,0	41,9	71,2	84,6	35,0	17,7	5,4	6,4	1,2	0,06
NR	22,7	15,9	20,5	41,7	70,3	75,8	29,4	12,6	3,6	6,2	1,2	0,05
ZA	19,1	11,1	10,1	42,8	72,4	84,8	31,6	15,1	5,1	6,5	1,5	0,07
BB	21,2	11,4	12,0	40,9	71,7	82,6	31,8	15,6	5,3	6,1	1,3	0,07
PO	23,3	12,8	12,4	43,2	74,1	83,6	28,4	12,0	3,9	5,1	1,0	0,03
KE	21,5	12,5	14,1	37,9	66,4	78,6	31,9	19,5	7,3	8,6	1,6	0,09

Poznámka: Do čistých príjmov sú zarátané čisté pracovné príjmy (príjmy zamestnancov, príjmy z dohôd, príjmy živnostníkov, všetko očistené o odvody a dane), všetky dôchodky a dávky zo Sociálnej poisťovne (vrátane dávok v nezamestnanosti, detské prídavky, starobné dôchodky ap.) a dávky v hmotnej núdzi (Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny).

Pre skratky krajov pozri tabuľku 4, resp. 7.

Zdroj: Sociálna poisťovňa (vlastné spracovanie)

8 Starobné dôchodky boli vypočítavané z bázy pracovných príjmov za odvetvie poľnohospodárstva, kde sú mzdy dlhodobo jedny z najnižších v SR. Nitriansky kraj má vysoký podiel pracujúcich v sektore pôdohospodárstva. Poľnohospodárstvo je vo väčšine okresov tohto kraja štrukturotvorným prvkom lokálnej ekonomiky a aj keď sa v rámci transformácie podiel zamestnaných za poľnohospodárstvo znížil, zostáva v lokálnej hospodárskej základni vysoký.

Najvýznamnejšiu bariéru nie len pre súčasnú spotrebu predstavujú nízke príjmy strieborných v troch dotknutých krajoch. Sú vážnym rizikom i vo väzbe na spotrebu budúcu, kde možno konštatovať, že príjmy strieborných nebudú vo väčšine krajov znamenať očakávaný zväčšený potenciálny dopyt v zmysle realizovania koncepcie striebornej ekonomiky. Naopak, príjmy väčšiny seniorov za nezaobídu bez ďalšej zmeny príspevkov zo strany štátu, resp. možno očakávať posun týchto skupín obyvateľov do kategórie s rizikom chudoby a chudoby ako takej.

Záver

Príjmová polarizácia sa vplyvom krízových podmienok a neriešenia fundamentálnych vnútorných problémov v ekonomicky a sociálne diferencovaných potenciáloch regiónov Slovenska signifikantne prehľbuje. S ohľadom na vývoj vonkajšieho prostredia Slovenska a EÚ nie je postačujúce sústreďovať pozornosť primárne na export a ignorovať potenciál vnútorného dopytu zvlášť na strane obyvateľstva (domácností). Ekonomická výkonnosť okresov u minimálne troch krajov SR (Prešovský, Banskobystrický a Košický) je reálne klesajúca, čo sa v súčasnosti prejavuje na strane faktora práce tak v rozdelení nominálnych hrubých miezd, mediánoch pracovných príjmov, ako aj v distribúcii čistých príjmov obyvateľstva. Sú v nich vytvárané nielen zásadné bariéry pre regionálnu spotrebu súčasnú, ale z pohľadu budúcnosti ide o hrozbu generovania mimoriadne nízkej úrovne starobných dôchodkov. Táto bude s veľkou pravdepodobnosťou vytvárať vysoké nároky na všetky fondy sociálneho zabezpečenia v budúcom období aj z dôvodov trendu starnutia populácie. Súbor ukazovateľov príjmovej polarizácie dokumentuje niektoré náznaky zhoršovania parametrov aj za ďalšie regióny Slovenska (Nitriansky, Žilinský a Trenčiansky kraj). Preto z pohľadu realizovania koncepcie striebornej ekonomiky v slovenských podmienkach je nutné realisticky nahliadať na formovanie dopytu strieborných tak v súčasnosti, ako aj v budúcom období.

V súvislosti s realizáciou koncepcie striebornej ekonomiky ako prorastovým faktorom ekonomiky Slovenska je možné počítať len pri určitom zohľadnení vonkajšieho potenciálneho dopytu seniorov vo vybraných starých členských krajinách EÚ (najmä Nemecko, Francúzsko, Veľká Británia, Rakúsko), ktoré predstavujú dostatočne veľké segmenty spotrebiteľského trhu starnúcej populácie aj v krízovom období.

Je zrejmé, že základným problémom v príjmovej polarizácii v SR je štruktúrny charakter nezamestnanosti, ktorého najvýraznejším prejavom sú regionálne parametre dlhodobej nezamestnanosti. S problémom dlhodobej nezamestnanosti štruktúrneho charakteru sú konfrontované i viaceré nové krajiny EÚ. Na to by mali reagovať dlhodobé nastavenia tak hospodárskej politiky, ako aj jednotlivých odvetvových politik, s jasným rámcom regionálneho smerovania a motivácie využitia potenciálu jednotlivých regiónov. Uvedené sa dotýka nielen regionálnej úrovne Slovenska, ale aj krajín, ktoré hľadajú prorastové faktory i mimo možností vonkajšieho dopytu, ktorý je v súčasnosti reálne obmedzený. Podľa Morvaya (2014) fiškálna politika na Slovensku

rezignovala na ambíciu aktívne pôsobiť na štruktúrne zmeny. Domnievame sa, že ak tvorcovia a realizátori hospodárskej politiky na tento nástroj rezignujú, vzdávajú sa jedného z najúčinnějších nástrojov. Dobře využitelným nástrojom fiškálnej politiky, ktorý môže pôsobiť významným spôsobom na úrovni regiónov s vyššie uvedenými problémami, je napr. znižovanie základu dane z príjmov právnických osôb o tú časť nákladov, ktorá bola vynaložená podnikmi na výskum a vývoj či niektoré fiškálne nástroje podpory zamestnávania v domácich podnikoch (podobne ako sa to deje v podnikoch kontrolovaných zahraničím).

V úvode state bolo naznačené, že väčšina štúdií o príjmoch a chudobe je založená na výberových zisťovaniach a len veľmi málo na vyčerpávajúcich administratívnych zdrojoch. Oba zdroje majú svoje výhody aj nevýhody, avšak z pohľadu odkrývania hlbších priestorových súvislostí (na nižšiu ako krajskú úroveň) výberové zisťovania založené na niekoľkotisícových vzorkách nemožno považovať za postačujúce. S cieľom spoznať skutočný príjmový „reliéf“ krajiny preto možno práve administratívne zdroje údajov o príjmoch považovať za smerodajné, pričom ich doplnenie o výsledky výberových zisťovaní umožní odhaliť aspekty, ktoré administratívne zdroje pokryť nedokážu. Je žiaduce, aby podobným spôsobom mali možnosť ku skúmaniu problematiky polarizácie pristupovať i výskumníci a vedci z ďalších krajín, nakoľko dostupnosť uvedenej úrovne administratívnych zdrojov je i v súčasnosti výrazne limitovaná.

PodĎakovanie

Príspevok bol napísaný s podporou Vedeckej grantovej agentúry MŠ SR a SAV v rámci riešenia vedeckých projektov VEGA 2/0004/12 „Paradigmy budúcich zmien v 21. storočí (geopolitické, ekonomické a kultúrne aspekty)“ a VEGA 2/0026/15 „Príjmová stratifikácia a perspektívy polarizácie slovenskej spoločnosti do roku 2030“. Údaje použité v príspevku boli autorom sprístupnené na základe každoročne aktualizovanej a protokolárne evidovanej *dohody o odbere dát* uzatvorenej medzi Sociálnou poisťovňou a Ekonomickým ústavom SAV.

Literatúra

- ALVERADO, F. et al. 2013. The Top 1 Percent in International and Historical Perspective. *Journal of Economic Perspectives*. 2013, Vol. 27, No. 3, pp. 3–30. doi: 10.1257/jep.27.3.3.
- ARBIA, G. 2001. The role of spatial effects in the empirical analysis of regional concentration. *Geographical Systems*. 2001, Vol. 3, No. 3, pp. 271–281. doi: 10.1007/PL00011480.
- BARTOŠOVÁ, J.; FORBELSKÁ, M. 2013. *Poverty Rate in Czech Households Depending on the Age, Sex and Educational Level*. 70–78 pp. 7th International Days of Statistics and Economics. Praha, 19.–21. 9. 2013.
- BARTOŠOVÁ, J.; LONGFORD, N. T. 2014. A Study of Income Stability in the Czech Republic by Finite Mixtures. *Prague Economic Papers*. 2014, Vol. 23, No. 3, pp. 330–348.
- BELL, B. D.; VAN REENEN, J. 2013. Extreme Wage Inequality: Pay at the Very Top. *American Economic Review*. 2013, Vol. 103, No. 3, pp. 153–157. doi: 10.1257/aer.103.3.153

- BIVAND, R. 2014. spdep: Spatial dependence: weighting schemes, statistics and models. R package version 0.5–71.
- BIVAND, R.; KEITT, T.; ROWLINGSON, B. 2014. rgdal: Bindings for the Geospatial Data Abstraction Library. R package version 0.8–15.
- BIVAND, R.; LEWIN-KOH, N. 2014. mapproj: Tools for reading and handling spatial objects. R package version 0.8–29.
- BIVENS, J.; MISHEL, L. 2013. The Pay of Corporate Executives and Financial Professionals as Evidence of Rents in Top 1 Percent Incomes. *Journal of Economic Perspectives*. 2013, Vol. 27, No. 3, pp. 57–78. doi: 10.1257/jep.27.3.57.
- BÍLKOVÁ, D. 2012. Recent Development of the Wage and Income Distribution in the Czech Republic. *Prague Economic Papers*. 2012, Vol. 21, No. 2, pp. 233–250.
- BÍLKOVÁ, D. 2013. Modelování mzdových rozdělení posledních let v České republice s využitím I-momentů a predikce mzdových rozdělení podle odvětví. *E&M Ekonomie a management*. 2013, Vol. 16, No. 4, pp. 42–54.
- CLIFF, A. D.; ORD, J. K. 1981. *Spatial Processes – Models and Applications*. London: Pion, 1981. ISBN 08-85086-081-4.
- DE JONG, P.; SPRENGER, C.; VAN VEEN, F. 1984. On Extreme Values of Moran's I and Geary's c. *Geographical Analysis*. 1984, Vol. 16, No. 1, pp. 17–24.
- DOMONKOS, T.; JÁNOŠOVÁ, M.; OSTRIHOŇ, F. 2013. Analysing Inclusive Growth: Empirical Evidence from the Slovak Republic. *Ekonomický časopis*. 2013, Vol. 61, No. 9, pp. 918–933.
- DUŠEK, L.; JÁNSKÝ, P. 2012. Dopady změn daně z přidané hodnoty na reálné příjmy domácností. *Politická ekonomie*. 2012, Vol. 60, No. 3, pp. 309–329.
- FIALA, T.; LANGHAMROVÁ, J. 2013. Vývoj ekonomického a sociálního zatížení a stárnutí populace. *Politická ekonomie*. 2013, Vol. 61, No. 3, pp. 338–355.
- FREELANDOVÁ, CH. 2013. *Plutocrats*. Londýn: Penguin Books, 2013. ISBN 978-0-141-04342-5.
- GERBERY, D.; FILČÁK, R. 2014. Exploring Multi-dimensional Nature of Poverty in Slovakia: Access to Energy and Concept of Energy Poverty. *Ekonomický časopis*. 2014, Vol. 62, No. 6, pp. 579–597.
- GOTTVALD, J.; RIEVAJOVÁ, E.; ŠIPIKALOVÁ, S. 2013. Determinants of Individual Wages in the Slovak Republic. *Ekonomický časopis*. 2013, Vol. 61, No. 7, pp. 672–689.
- HAMPEL, F. R. 1974. The influence curve and its role in robust estimation. *Journal of the American Statistical Association*. 1974, Vol. 69, No. 346, pp. 383–393. doi: 10.1080/01621459.1974.10482962.
- HUBER, P. J. 1981. *Robust statistics*. New York: John Wiley, 1981. ISBN 0-471-41805-6.
- KAPLAN, S. N.; RAUH, J. 2013. It's the Market: The Broad-Based Rise in the Return to Top Talent. *Journal of Economic Perspectives*. 2013, Vol. 27, No. 3, pp. 35–56. doi: 10.1257/jep.27.3.35.
- LABUDOVÁ, V.; VOJTKOVÁ, M.; LINDA, B. 2010. Aplikácia viacrozmerných metód pri meraní chudoby. *E & M Ekonomie a management*. 2010, Vol. 13, No. 1, pp. 6–22.
- LESAGE, J.; FISCHER, M. M. 2008. Spatial Growth Regressions: Model Specification, Estimation and Interpretation. *Spatial Economic Analysis*. 2008, Vol. 3, No. 3, pp. 275–304.
- MALÁ, I. 2013. Použití konečných směsí logaritmicke-normálních rozdělení pro modelování příjmů českých domácností. *Politická ekonomie*. 2013, Vol. 61, No. 3, pp. 356–372.
- MANKIW, N. G. 2013. Defending the One Percent. *Journal of Economic Perspectives*. 2013, Vol. 27, No. 3, pp. 21–34. doi: 10.1257/jep.27.3.21.
- MILANOVIC, B. 2007. *Worlds Apart – Measuring International and Global Inequality*. Princeton: Princeton University Press, 2007. ISBN 978-0-691-13051-4.
- MAREK, L. 2010. Analýza vývoje mezd v ČR v letech 1995-2008. *Politická ekonomie*. 2010, Vol. 58, No. 2, pp. 186–206.

- MORAN, P. A. P. 1950. Notes on Continuous Stochastic Phenomena. *Biometrika*. 1950, Vol. 37, No. 1, pp. 17–23. doi: 10.2307/2332142.
- MORVAY, K. 2013. Osobitosti vývoja štruktúry príjmov v slovenskej ekonomike. *Ekonomický časopis*. 2013, Vol. 61, No. 4, pp. 327–343.
- MORVAY, K. (ed). 2014. *Pohľady na štruktúrne problémy slovenskej ekonomiky II*. Bratislava: Ekonomický ústav SAV, 2014. ISBN 978-80-7144-237-0.
- MUŠINKA, A. et al. 2014. *Atlas rómskych komún na Slovensku 2013*. Bratislava: Regionálne centrum Rozvojového programu OSN, 2014. ISBN 978-80-89263-18-9.
- MYSÍKOVÁ, M. 2012. Gender Gap in the Czech Republic and Central European Countries. *Prague Economic Papers*. 2012, Vol. 21, No. 3, pp. 328–346.
- PACÁKOVÁ, V.; LINDA, B.; SIPKOVÁ, Ľ. 2012. Rozdelenie a faktory najvyšších miezd zamestnancov v Slovenskej republike. *Ekonomický časopis*. 2012, Vol. 60, No. 9, pp. 918–934.
- PÁLENÍK, V. et al. 2012. *Strieborná ekonomika v slovenskom, európskom a svetovom kontexte*. Bratislava: Ekonomický ústav SAV, 2012. ISBN 978-807144-205-9.
- PAUHOFOVÁ, I. 2010. Regionálna príjmová stratifikácia populácie Slovenska. In PAUHOFOVÁ, I.; HUDEC, O.; ŽELINSKÝ, T. (eds.). *Sociálny kapitál, ľudský kapitál a chudoba v regiónoch Slovenska: Zborník statí*, pp. 22–30. Košice: Ekonomická fakulta TUKE.
- PAUHOFOVÁ, I. 2012. Generovanie chudoby vo vidieckych regiónoch Slovenska v krízovom období. In PAUHOFOVÁ, I.; ŽELINSKÝ, T. (eds.). *Nerovnosť a chudoba v Európskej únii a na Slovensku: zborník statí*, pp. 49–56. Košice: Ekonomická fakulta TU Košice.
- PAUHOFOVÁ, I.; STANĚK, P.; VOLNER, Š. 2013. *Mýty a realita globálneho sveta*. Bratislava: Iris, 2013. ISBN 978-80-8153-013-5.
- PAUHOFOVÁ, I.; MARTINÁK, D. 2014. Súvislosti príjmovej stratifikácie populácie Slovenskej republiky. *Ekonomický časopis*. 2014, Vol. 62, No. 8, pp. 842–860.
- PAUHOFOVÁ, I.; PÁLENÍK, M. 2013. Súvislosti realizácie koncepcie striebornej ekonomiky v krajinách Európskej únie. *Ekonomický časopis*. 2013, Vol. 61, No. 8, pp. 861–876.
- R CORE TEAM. 2013. *R: A language and environment for statistical computing*. Viedeň: R Foundation for Statistical Computing, 2013.
- REPASKÁ, G. 2013. Sociálne dôsledky suburbanizácie v suburbánnej zóne mesta Nitra v období rokov 1998 – 2009. *Geographia Cassoviensis*. 2013, Vol. 7, No. 1, pp. 122–136.
- ŘEZANKOVÁ, H.; LÖSTER, T. 2013. Shluková analýza domácností charakterizovaných kategoriálnymi ukazateli. *E&M Ekonomie a management*. 2013, Vol. 16, No. 3, pp. 139–147.
- ŘEZANKOVÁ, H.; ŽELINSKÝ, T. 2014. Faktory míry materiální deprivace v České republice a jejich vztahy k typu domácností. *Ekonomický časopis*. 2014, Vol. 62, No. 4, pp. 394–410.
- SENAJ, M.; ZAVADIL, T. 2012. *Výsledky prieskumu finančnej situácie slovenských domácností*. [Príležitostná štúdia NBS 1/2012]. Bratislava: Národná banka Slovenska.
- STIGLITZ, J. E. 2013. *The Price of Inequality*. Londýn: Penguin Books, 2013. ISBN 978-0-718-19738-4.
- TARTALOŤOVÁ, A.; SOVIČOVÁ, T. 2013. Analýza príjmovej diferenciacie mužov a žien na Slovensku. *E&M Ekonomie a management*. 2013, Vol. 16, No. 2, pp. 54–65.
- VEČERNÍK, J. 2012. Subjektívni indikátory blahobytu: prístupy, mērení a data. *Politická ekonomie*. 2012, Vol. 60, No. 3, pp. 291–308.
- VEČERNÍK, J. 2014. Subjektívni blahobyt v České republice a střední Evropě: makro- a mikro-determinanty. *Politická ekonomie*. 2014, Vol. 61, No. 2, pp. 249–269.
- VOJTKOVÁ, M.; LABUDOŤOVÁ, V. 2010. Regionálna analýza výdavkov a príjmov domácností v Slovenskej republike. *Ekonomický časopis*. 2010, Vol. 58, No. 8, pp. 802–820.
- ZEILEIS, A. 2013. ineq: Measuring Inequality, Concentration, and Poverty. R package version 0.2–11.

- ZDENĚK, R.; STŘELEČEK, F. 2012. Hodnocení vývoje zaměstnanosti, průměrné mzdy a produktivity práce pomocí shift-share analýzy. *E&M Ekonomie a management*. 2012, Vol. 16, No. 2, pp. 4–15.
- ŽELINSKÝ, T. 2010a. Analýza chudoby na Slovensku založená na koncepte relatívnej deprivácie. *Politická ekonomie*. 2010, Vol. 58, No. 4, pp. 542–565.
- ŽELINSKÝ, T. 2010b. Porovnanie alternatívnych prístupov k odhadu individuálneho blahobytu domácností ohrozených rizikom chudoby. In: *Ekonomický časopis*. 2010, Vol. 58, No. 3, pp. 251–270.

REGIONAL ASPECTS OF INCOME POLARIZATION IN THE SLOVAK REPUBLIC

Iveta Pauhofová, Institute of Economic Research, Slovak Academy of Sciences, Šancová 56, SK – 811 05 Bratislava, Slovakia (ipauhofova@yahoo.com); **Tomáš Želinský**, Faculty of Economics, Technical University of Košice, Némcovej 32, 040 01 Košice, SK – Slovakia (tomas.zelinsky@tuke.sk)

Abstract

Deepening income polarization is perceived as one of economic and social threats of the global world. The aim of this paper is to present development and the current status of incomes in the Slovak Republic, which is the crucial limitation of the present and future consumption growth. The authors further focus on the income levels of elderly, which are perceived as an important group of consumers within the concept of the silver economy. Analyses in the paper are based on micro-data from the Social Insurance Agency in Slovakia. According to the results the income polarization in Slovakia is deepening and economic performance of a number of districts is lowering. This results in extreme barriers for regional consumption at present, as well as threat of generation of significantly low level of pensions in the future. It is obvious that structural nature of unemployment is the fundamental problem of income polarization in the Slovak Republic.

Keywords

income polarization, silver economy, incomes, poverty, spatial polarization, Slovakia

JEL Classification

D31, E24, I31, J14, R12